

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

De Amsterdamse jaren van Willem Kloos: Deel II (1888-1900)

Oerlemans, F.J.

Publication date
2013

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Oerlemans, F. J. (2013). *De Amsterdamse jaren van Willem Kloos: Deel II (1888-1900)*. [, Universiteit van Amsterdam].

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

33 Aan de Regentesselaan 176

Door al dat getrouw verliep de samenwerking binnen de tweemansredactie van *De Nieuwe Gids* nog beroerder dan voorheen. Dat was Hein Boeken niet ontgaan en al snel kwam hij met een aantal eisen: ten eerste maandelijks vergaderen, om beurten in Amsterdam en Den Haag. Ten tweede wilde hij alle kopij zien en verwachtte hij dat hij de boeken en tijdschriften ter inzage kreeg, die aan de redactie gezonden waren.⁹⁶⁰ Zijn kostuum kreeg Boeken eindelijk retour, verpakt in een keurig valies. ‘Maar ik kan het niet open maken, omdat het sleuteltje er niet bij is. Ik hoop niet dat je het er bij gedaan hebt en het dus verloren gegaan is,’ schreef Boeken voor de zoveelste keer naar Den Haag.⁹⁶¹

In het voorjaar van 1900 – Kloos was als altijd wat laks in de afhandeling van de redactieaangelegenheden – dreef Boeken de zaak op de spits. Boeken was niet te spreken over de nieuwe uitgever en over zijn honorarium; verder weigerde hij om de haverklap naar Den Haag te komen. Zo kende Kloos Boeken niet, zo hebberig en op de centen. Het zou wel door Dientjes invloed komen, was Kloos’ droge commentaar. Ook was Boeken van mening, en dat had hij in al die jaren nog nooit uitgesproken, dat Kloos vreselijk egocentrisch was:

je spreekt wel van je eigen bankroet, maar niet van mijn omstandigheden. Vaste inkomsten heb ik in het geheel niet. Krijg ik dan weer lessen dan is dat een meevaller, maar ze kunnen toch altijd ieder oogenblik uitscheiden. Je spreekt wel van het harde werken van Jeanne, maar niet van het werken dat mijne vrouw voor ons beiden doet door de precaire omstandigheden waarin wij verkeerden. Zij ligt nu voor de tweede keer sedert ons trouwen te bed, overwerkt door al te zware arbeid.⁹⁶²

En trouwens, het ging niet goed met *De Nieuwe Gids*: ‘Het moet anders, meer letten op de verschijnselen van de dag, vooral het signaleren en bespreken van boeken en tijdschriften. Velen zijn tegen ons, omdat we *verouderd* zijn.’⁹⁶³

Voorlopig kwam er geen eind aan het geruzie. Bovendien ondervond *De Nieuwe Gids* al snel een flinke tegenwind. Uitgever S.L. van Looy wilde stoppen met de uitgave van *De Nieuwe Gids*, nu Jeannes tijdschrift *Arcadia*, een blad voor dames, was verschenen. Kloos, die van mening was dat iedere logica in Van Looy’s opstelling ontbrak, verdacht Herman Heijermans ervan dat die er met zijn *Jonge Gids* achter zat. Die socialist had natuurlijk op Van Looy ingesproken, veronderstelde Kloos. De zaak leek opgelost toen Jeannes uitgever Veenstra het tijdschrift, na het samenvoegen van *Arcadia* en *De Nieuwe Gids*, overnam.

Maar Boeken wilde meer geld zien. Hij verlangde voor zijn redactiewerk een vergoeding van 360 gulden per jaar en weigerde aanvankelijk Jeanne als mederedacteur te accepteren. Kloos moest erkennen niets meer te begrijpen van Boeken en vreesde dat het ‘domme verstand’ van zijn vrouw Dientje hem zo had gemaakt. Zo had hij Hein nooit gekend. En nu bleek er ook nog een schuld van zo’n vijfhonderd gulden van Boeken aan Van Looy te zijn waar Kloos niets vanaf wist en die Van Looy doodleuk op *De Nieuwe Gids* wilde verhalen. In

⁹⁶⁰ Brief van Hein Boeken aan Willem Kloos, d.d. 8 januari 1900, Nieuwe Gidsarchieef, KB Den Haag, 69 E7.

⁹⁶¹ Brief van Hein Boeken aan Willem Kloos, d.d. 16 januari 1900, Nieuwe Gidsarchieef, KB Den Haag, 69 E7.

⁹⁶² Brief van Hein Boeken aan Willem Kloos, d.d. 10 juni 1900, Nieuwe Gidsarchieef, KB Den Haag, 69 E7.

⁹⁶³ Brief van Hein Boeken aan Willem Kloos, d.d. 12 december 1900, Nieuwe Gidsarchieef, KB Den Haag, 69 E7.

Kloos' brieven aan Witsen mopperde hij voortdurend over Boekens gedrag. 'Ik ken Hein nu twintig jaar, maar ik heb hem nooit zoo gezien [...]: onredelijk, haastig-sprekend.'⁹⁶⁴ Uiteindelijk draaide Boeken bij en stond Jeanne, vanaf de oktoberaflevering van 1900, naast de redacteurs Kloos en Boeken, als redactrice van hun tijdschrift vermeld. Witsen geloofde overigens dat het niet aan Boeken lag, maar veel eerder 'aan zijn achterdochtige wederhelft'.⁹⁶⁵ Dientje was ook allesbehalve gelukkig met Boeken; hij bleek impotent. Na het raadplegen van diverse specialisten werd er in huize Boeken een jongetje geboren, dat, nog geen twee jaar oud overleed. Een moord zou aan dit huwelijk een einde maken.⁹⁶⁶

In 1903, het jaar waarin Boekens kind overleed en Dientje zich - ook door het verlies van haar kind - onder psychiatrische behandeling moest stellen, was Boeken al een jaar lang geen redacteur meer van *De Nieuwe Gids*. Door onderlinge conflicten verliep de samenwerking tussen Hein en Willem steeds stroever. De fusie tussen *Arcadia* en *De Nieuwe Gids* mislukte en zag Veenstra zich na drie jaar genoodzaakt ermee te stoppen. Het bleef voor Kloos een hopeloos getob met uitgevers. Maar toen het tijdschrift door drukkerij Luctor et Emergo werd samengevoegd met de *XXe eeuw* - zoals het *Tweemaandelijksch Tijdschrift* na het vertrek van Verwey in januari 1902 was gaan heten - had *De Nieuwe Gids* opeens weer 500 abonnees en een redactie die er wezen mocht: Boeken, met wie de relatie was hersteld, Aletrino, Van Deyssel, Erens, Van Looy, Netscher en Kloos en Jeanne Kloos als redactiesecretaris. In de praktijk waren het Jeanne en Willem die, zonder enige bemoeienis van de andere redacteurs, het tijdschrift samenstelden. In de loop der jaren werd deze redactie van senioren zoetjesaan gedecimeerd, totdat er in de tweede helft van de jaren dertig slechts twee bejaarde heren restten: dr. Van Deyssel en dr. Kloos.⁹⁶⁷

Het leven lachte het echtpaar Kloos toe. Na bijna tien jaar huwelijk zag het echtpaar kans het hele pand aan de Regentesselaan te bemachtigen en kon Kloos, inmiddels 50 en een 'Bekende Nederlander', voor het eerst een eigen huishouden inrichten. De benedenverdieping bleef voorlopig nog verhuurd. Jeannes jongere zus Jacqueline, die bij hen ingetrokken was en onder de naam Eline van Stuwe - net als haar jongere zuster - romans schreef, voerde het opperbevel over het huishouden en spande zich, met Jeanne uiteraard, jarenlang in om de Nobelprijs voor de Literatuur toe te laten kennen aan Willem Kloos. Tevergeefs: Kloos moest het doen met zijn nationale faam, maar die was inmiddels wel tot een legendarische proportie gegroeid. Nog niet eerder had in het Nederland van de twintigste eeuw een dichter zozeer de status van levend monument verworven, zowel bij vakbroeders als bij het grote publiek. Zijn naam als dichter en criticus werd al tijdens zijn leven in menig leerboek voor de middelbare school met ere vermeld.

Ter gelegenheid van Kloos' 'halve-eeuwfeest' verscheen er in 1909 een feestuitgave van zijn honderd beste gedichten. Kloos' naamsbekendheid legde zijn blad *De Nieuwe Gids* geen windeieren: het aantal abonnees groeide zienderogen. Tien jaar later was de viering van

⁹⁶⁴ Brief van Willem Kloos aan Willem Witsen, d.d. 28 december 1901, Witsenarchief, KB Den Haag, 75 C 51

⁹⁶⁵ Brief van Willem Witsen aan Maurits Benjamin Mendes da Costa, d.d. 5 januari 1911, UBA MDC XX K8 52, 19.

⁹⁶⁶ Oerlemans en Janzen 2004, p. 43-63.

⁹⁶⁷ Oerlemans en Janzen 2003, p. 40-53.

Kloos' zestigste verjaardag zelfs een nationale gebeurtenis. Naast een speciaal Kloos-nummer van *De Nieuwe Gids* werd er een fonds gesticht dat zijn naam zou dragen en waarvan de opbrengst ten goede zou komen aan de Nederlandse letteren. Kloos zelf verwierf uit dit fonds tot aan zijn dood in totaal negentienduizend gulden. Ook werd hem de Huisorde van Oranje uitgereikt en inviteerde koningin Wilhelmina mijnheer en mevrouw Kloos ten paleize. Die hele Kloos-verering ging in ieder geval voor Van Eeden veel te ver. 'Vandaag las ik de huldiging van Kloos, die een jaargeld kreeg en een medaille van de Koningin! Wel! wel! wel!', tekende hij in zijn dagboek op. Maar daar bleef het niet bij. In De Amsterdammer stelde hij vervolgens dat Kloos onterecht bekroond was. Een publieke rel was geboren. 'Ik was tevreden over het conflict met de Kloosianen,' lezen wij in Van Eedens dagboek:

Het is goed dat ik dit alles gedaan heb. Hoe bewijst juist deeze regeeringsshulde dat ze niets geen begrip hebben van poëzie. Ze beschouwen het steeds als fictie, als iets wat buiten het leven staat. Ik moet hen er opmerkzaam op maken dat de sonnetten van Kloos geweldige en gevaarlijke meeningen zeggen. Maar alle zulke meeningen worden vreeselijk gestraft. Verlaine kwam in het hospitaal, Oscar Wilde in de gevangenis en Kloos kreeg een ridderorde.

De verhouding tussen Kloos en zijn voormalige redder was tot op het bot verziekt en de oude bekenden uit die eerste Flanor-tijd, zoals Van der Goes, Verwey, Veth, Paap en Van Deventer zag de kluizenaar van de Regentesselaan al decennia niet meer. Toen Kloos in 1931 druk doende was met zijn Perk-nummer van *De Nieuwe Gids* zocht hij desondanks toenadering tot mevrouw Van Deventer-Perk, sinds kort weduwe van Charles van Deventer en natuurlijk ook de zuster van zijn jeugdvriend Jacques Perk en schreef haar:

Het zal je vermoedelijk wel interesseeren dat ik in een afgesloten kastje onder in mijn schrijfbureau het handschrift van de Mathilde bewaar dat je goede papa mij spontaan cadeau gaf toen ik de uitgave ervan in 1882 had bezorgd. Ik heb het laten inbinden in een stijf-blauwen linnen omslag met in groote gouden letters er op Mathilde van Jacques Perk. [...] En aan de wand der studeerkamer van Jeanne en mij, hangt behalve een groot portret van J, een lijst met reproducties van wat de goede Charles mij ter reproductie zond, benevens een buste van Jacques in reliëf, die ik kreeg van een vriendin.

'Kun jij me misschien aan wat jeugdfoto's van Jacques helpen,' vroeg hij haar. Maar ze moest hem teleurstellen en schreef hem dat Chap op sommige punten wat vreemd was en haar altijd aanspoorde om alles wat zij uit het verleden nog bezat te verbranden. Ook mocht ik nooit, zo vervolgde ze haar verhaal, met de Tachtigers schrijven. Zelfs niet met mijn trouwe vriend Frank van der Goes.

Onverwachte bezoeken aan het echtpaar Kloos werden niet op prijs gesteld. Een bordje aan de deur van de Regentesselaan maakte daar melding van. Afgeschermd door zijn vrouw en schoonzuster leed Kloos een geregeld burgermansbestaan. Alleen na strikte afspraak zaten vrienden aan voor een intiem diner. Daarnaast trokken zo'n honderd bezoekers per jaar

langs het ivoren bovenhuis; alles nauwgezet door Jeanne opgetekend in haar jaarboekjes. Ook legde ze minutieus vast wat de gasten werd voorgezet. Hein Boeken heeft die avond zitten smullen: Londonderry-soep, croquetjes, varkenslappen, postelein, griesmeelpudding met abrikozensaus, later op de avond gevolgd door gebakjes, gember, meikersen, likeur, bonbons en hopjes, dan nog zalm met komkommer en mayonaise.⁹⁶⁸ Het leek op afstand een geregeld huwelijksleven dat zich in volle harmonie voltrok. Ze maakten hun dagelijkse wandelingetje, speelden hun zelf ontworpen spelletjes en besteedden hun verdere tijd aan het tijdschrift. Van Jeanne verschenen er bovendien elk jaar een à twee societyromans, terwijl Kloos zich zette aan zijn 'Binnengedachten' en vele honderden kritieken schreef die werden samengebracht in 28 delen. Afgezien van een enkel uitje in de zomer naar Scheveningen was van cafébezoek geen sprake meer. Wel vermeldde het huishoudboekje van Jeanne zo af en toe een fles port. Daar bleef het dan ook bij. En verdiend werd er ook. Een jaarafrekening van uitgever Veen uit de jaren twintig, van ruim negentienhonderd gulden, liet eens te meer zien dat het bij het echtpaar Kloos geen hond in de pot was.

'Ik heb het dezer dagen zo krankzinnig druk met een roman, een vertaling, het werk voor de vrouwenkroniek, de tentoonstelling,' schreef mevrouw Kloos met enige trots aan een van haar correspondenten. In Den Haag vond een letterkundige tentoonstelling plaats ter ere van Hare Majesteits vijftienvijftigjarig regeringsjubileum. Het was 1923. Jeanne en Willem verzorgden de letterkunde van na 1880. Een jaar later benoemde de koningin Kloos tot Ridder in de Orde van de Nederlandsche Leeuw. Volkomen terecht, meende Kloos, ook al beseftte hij terdege dat er soms kritiek werd geuit op zijn literaire arbeid: 'Mijn heele leven heb ik moeten hooren en lezen dat ik *niet* werk en dat ik altijd maar wat deed, in plaats van mijn best te doen. En toch staan de feiten zóó [...]: ik heb meer geschreven, en zelfs meer boeken in het licht gezonden dan allen, die zoo spraken of schreven. Maar toch zei men vroeger maar aldoor dat ik luierde, en mijn genoegen op andere wijze zocht.'

Bij het bereiken van zijn zeventigste verjaardag was vrijwel alle kritiek op Kloos verstomd: 'Onze groote Nederlandsche dichter Willem Kloos zal zes Mei 1929 den zeventigjarige leeftijd bereiken. [...] Laat allen, die iets te danken hebben aan den stichter van het tijdschrift *De Nieuwe Gids*, aan dien gids, die het Letterkundig Leven van Nederland van de laatste eeuw heeft geleid, aan den Subliemen Dichter, die zóóvelen deed begrijpen wat eigenlijk Dichtkunst is, met ons medewerken tot het aanstellen van het geschenk dat wij den zeventigjarigen willen vereeren', stelde het huldingcomité onder voorzitterschap van Lodewijk van Deyssel. 'Uit de couranten zal je wel hebben gezien, hoe mijn lieve man gehuldigd is,' schreef mevrouw Kloos aan de weduwe Witsen-Schorr. 'O Maria, het was zoo heerlijk voor hem en mij te merken, hoe hij nu algemeen geliefd wordt en gewaardeerd. Die hulde vooral ook van de schooljongens en meisjes was ontroerend.'

Terwijl het Willem Kloos Fonds geld inzamelde om 'den Dichter en na diens overlijden, zijn weduwe, een jaargeld uit te keeren', ontmoette de schrijfster Henriëtte Mooy de vereerde dichter in de Haagse kunstzaal Kleykamp. 'Hij was groter en rijziger [...] en zijn kop had iets woests en ziele-kapots, in zo'n mate dat de uitdrukking der andere gezichten er, min of meer, uitgeveegd door werd. Zijn gestalte was lang en harmonisch, kaarsrecht, de volle haardos zwierig-wild. Het hoofd droeg hij geheven. Hij geleek King Lear, hoogschrijdend door de

⁹⁶⁸ Ibid., p. 43-46.

nachten van zijn onheilstijd.’ In niets leek deze held meer op de Kloos die samen met Boeken in het begin van de jaren negentig zonder boord, met oranje en rode bouffantes om de nek, op grote trijpen pantoffels als een zwerver door Amsterdam trok.

Geheel zonder incidenten verliep ook deze huldiging overigens niet. In een artikel getiteld ‘Achter de schermen’ viel Jeanne haar mans vermeende vijanden aan en opende de Kloos-aanhang een aanval op Van Eeden. Een mr. Bakker knapte het vuile werk op; Van Eeden werd op grove wijze de oren gewassen. Toen Boeken Kloos tijdens een bezoek aan de Regentesselaan duidelijk maakte dat dit hem veel te ver ging en eiste dat die mijnheer Bakker geen letter meer in *De Nieuwe Gids* publiceerde, eraan toevoegend dat Kloos anders maar in z’n eentje redacteur van het blad moest worden, ontstak Kloos in een ouderwetse woedeaanval.

‘t Was grandioos, hels en hemels dooreen.’ Boeken liet hem alleen en was in de andere kamer gaan zitten. En Kloos raasde voort met elementair geweld, omdat zijn vrienden hem verlaten hadden. Zo kennen we Kloos weer.

De trouwe vrienden werden ouder en zwakker. Willem Witsen overleed in 1923 en tien jaar later, in oktober 1933, stief Hein Boeken, die tot op hoge leeftijd ’s nachts meermalen door eenzelfde nachtmerrie werd achtervolgd: hij moest met Kloos mee naar de kroeg. ‘Allen verlieten hem, maar ik bleef bij de kapitein op het zinkende schip,’ memoreerde Boeken rond 1930. Toen gaf hij ook een verklaring voor Kloos’ vijandschap jegens Van Eeden: ‘Hij was dertig jaar geleden bij Van Eeden in huis geweest, een jaar lang (om van zijn alcoholisme bevrijd te worden, geloof ik, en het zou kunnen dat Van Eeden, onbewust, hem kwaad heeft gedaan). Verder is Kloos gedeeltelijk helaas ernstig krankzinnig.’⁹⁶⁹

De bejaarde heer Kloos leefde in een huis vol boeken zijn in zichzelf gekeerd leven. Jeanne, die haar lieve Willem en zijn maandblad *De Nieuwe Gids* overeind hield, zat op zwart zaad. Het was crisistijd en er was geld nodig. ‘Beste Maurits,’ schreef ze de romancier Wagenvoort:

Nu kom ik tot je met een heel ernstig verzoek. Je begrijpt natuurlijk wel, dat in de tegenwoordige tijdsomstandigheden, alle tijdschriften het razend moeilijk hebben, en D.N.G. is daarop geen uitzondering. Al jaren draag ik groote zorg, om het tijdschrift in stand te houden, immers, Willems leven is er mee gemoeid, en ik houd zelfs alle zorg verre van hem. Ik loop zelf rond om abonnees te werven, ik leur overal rond om advertenties, maar alles wordt hoe langer hoe moeilijker. [...] Ik peins me gek om een uitkomst, en kwam nu op het idee Sir Henry Deterding voor D.N.G. te interesseren.

Deterding, de toenmalige president-directeur van het huidige Koninklijke Olie/Shell-concern, was van mening dat men moest voorkomen nazi-Duitsland te isoleren. Kloos en zijn vrouw keken tegen hem op. ‘Nu kan dat op het oogenblik niet beter, dunkt me, dan dat er in D.N.G. een waardeerende behandeling wordt geplaatst over zijn genereuze plan om Holland en Duitsland beide te helpen. Wil jij dat doen in je Buitenlandsch overzicht?’⁹⁷⁰

⁹⁶⁹ Ibid., 46-51.

⁹⁷⁰ Ibid., p.46.

Deterding zou ongetwijfeld ook een warm onthaal hebben gevonden bij de pro-Duitse dr. Alfred A. Haighton, die al sinds 1926 meewerkte aan *De Nieuwe Gids*. Na de dood van Kloos, in 1938, werd deze Haighton zelfs redacteur van *De Nieuwe Gids*, naast Van Deyssel en mevrouw Kloos, om te eindigen als hoofdredacteur-eigenaar van *De Nieuwe Gids*, dat in de oorlogsjaren als orgaan voor antisemieten en fascistten roemloos ten onder ging.⁹⁷¹ Voor 29 medewerkers ging de belangrijke fascistische invloed in *De Nieuwe Gids* te ver. Zij bedankten voor de eer.⁹⁷² Van Deterdings inbreng werd verder niet meer vernomen.

In 1934 volgde de zoveelste huldiging. Het erecomité bestond uit een indrukwekkende rij hoogwaardigheidsbekleders onder aanvoering van jhr. mr. F. Beelaerts van Blokland, vice-president van de Raad van State, met in zijn kielzog schrijvers als Menno ter Braak, Lodewijk van Deyssel, Hélène Swarth, Frans Mijnsen, Aeg. W. Timmerman, Victor E. van Vriesland, Maurits Wagenvoort en Henriëtte Mooy.

Op 6 mei vond de huldiging plaats ten huize van de schilder Antoon van Welie, die zijn vriend Kloos zojuist had geportretteerd. Kloos' eerste biograaf, dr. K.H.de Raaf, trad op als feestredenaar. Annie Salomons bekende in haar *Herinneringen* dat ze schrok, toen ze voor het eerst de vereerde dichter ontmoette, te weten een man van vijfenzeventig:

een bruinrood gezicht, verweerd als van een zeeman; [...] starende, stekende blauwe ogen, een schutterige manier van een hand geven. [...] En naast hem, wit en mollig, Jeanne Reyneke van Stuwe, zijn moedige, bewonderende vrouw, en haar zuster Eline, fijner en brozer, die samen een onwezenlijke sfeer van roem en grootheid rond hem in stand hielden en werkten, zo hard ze maar konden, om hem een goed leven te geven, ploeterde aan haar verhalen over mondaine feesten, boeiende ontrouw en verveeld nietsdoen. [...] Zo heeft ze Kloos van zijn fatale dronkenschap en misschien van een vroege dood gered.⁹⁷³

Een ultieme bekroning viel de 76-jarige Kloos ten deel toen hij op 27 mei 1935, samen met de 71-jarige Van Deyssel, in de aula van de Universiteit van Amsterdam een eredoctoraat in ontvangst nam, ter gelegenheid van het halve-eeuwfeest van *De Nieuwe Gids*. De classicus Timmerman, nog een vriendje van de lagere school, en biograaf De Raaf waren Kloos' paranimfen. Hij en Van Deyssel, beiden gestoken in rok, zaten op de voorste rij een plaats of vier van elkaar af. Hardhorendheid maakte dat de hele zaal hun conversatie kon volgen. 'Ik ben links dover, we moeten van plaats verwisselen' riep Kloos. Na wat moeizaam geschuifel nam Kloos, zo wil de anekdote, plaats op de hoge hoed van Van Deyssel. Het dankwoord liet Kloos aan zijn geëerde collega over.

Maar liefst twee initiatieven werden genomen om te komen tot de oprichting van een heuse Kloos-vereniging, en een van de adepten was niet te beroerd mevrouw Kloos te wijzen op een mogelijke nieuwe geldbron: de jonge vrienden van de NSB.

De dood kwam voor Kloos op de laatste dag van maart 1938. Hij was al een tijdje aan het kwakkelen: 'veel aan 't hoesten, als waarschijnlijk gevolg van wat men noemt een

⁹⁷¹ Ibid., p. 46.

⁹⁷² Zie: Oerlemans en Janzen 2003, p. 47.

⁹⁷³ Salomons 1984, p.15.

rookerskeel, waaraan een zekeren heeschheid verbonden was, en ook verminderde daardoor zijn eetlust.⁹⁷⁴ Die keelpijn was een oude kwaal. Al in januari 1937 liet Jeanne aan Wagenvoort weten dat Willem wat aan zijn stembanden had, niet veel mocht praten en dus geen bezoek kon ontvangen.

Begin maart 1938 nam de hoest wat af:

Hij liet zich voorlezen als gewoon. De radio werd aangezet als gewoon. Hij genoot nu en dan wat rust, maar niet langer als gewoon. Voor het nemen van voedsel was geen bijzondere overredingskracht nodig; integendeel, een en ander scheen hem juist iets beter te smaken. En zoo kwam de avond en alles was gewoon geweest, neen, feitelijk *beter* dan gewoon. En dan de laatste dag. Geen doodstrijd heeft hem verontrust. Geen radelooze worsteling heeft hij met den dood behoeven uit te vechten, geen angst voor het onvermijdelijke einde heeft hem benauwd.⁹⁷⁵

Kloos' begrafenis was een evenement, zo berichtte *Het Volk* van 4 april 1938: 'Op een zomerse voorjaarsdag is Nederland's grote dichter Willem Kloos onder treffende belangstelling ten grave gedragen. Rond zijn stille woning aan de Regentesselaan stonden honderden, nieuwe honderden wachten op Nieuw Eyck en Duinen. Een stralende zon scheen door het jonge groen der bomen, waaronder een oud grijs dichter zijn laatste gang ging, een oud dichter, die in zijn jeugd zo somber, zij het vrezeloos van de naderende dood had getuigd.'⁹⁷⁶

Na zijn dood verscheen er in 1941 een vijfde druk van zijn 'Verzen I' en een jaar later in 1942 de zesde druk.⁹⁷⁷ In de zevende druk van 1945 heeft Kloos' echtgenote Jeanne Reyneke van Stuwe stevig ingegrepen. De titels en opdrachten bij Kloos' verzen, die de dichter bij de bundeling van 1894 alle had verwijderd, liet zij doodleuk in deze door Kloos nooit zo gewenste zevende druk opnemen.⁹⁷⁸ Ook de achtste druk uit 1948 heeft titels en opdrachten. Bij de fotomechanische herdruk uit 1984, de zogeheten negende druk, baseerde men zich op de eigengereide zevende druk van Kloos' echtgenote.⁹⁷⁹

Kralt, die als laatste een keuze maakte uit Kloos' *Verzen*, nam weer als uitgangspunt de eerste druk van Kloos' verzen uit 1894.⁹⁸⁰ Charlotte Cailliau die de afgelopen zomer promoveerde op een historisch- kritische editie van Kloos' *Verzen*, *Verzen II* en *Verzen III*⁹⁸¹, merkt daarin op dat van de 95 sonnetten uit Kloos' bundel *Nieuwe Verzen* uit 1895 er 91 werden opgenomen in Kloos' *Verzen 2* die tegelijk met een herdruk van Kloos' *Verzen*, vanaf de herdruk *Verzen 1* geheten, bij Versluys in 1902 verscheen.⁹⁸²

Wat Kloos' kritisch proza betreft het volgende: na zijn in twee delen verschenen *Veertien jaar literatuur-geschiedens* (1896) volgden er nog zesentwintig delen opstellen. Niet zonder

⁹⁷⁴ Kloos-Reyneke van Stuwe z.j.(1947),p. 155.

⁹⁷⁵ Kloos-Reyneke van Stuwe z.j. (1947), p.161.

⁹⁷⁶ Oerlemans en Janzen 2003, p. 51.

⁹⁷⁷ Willem Kloos, *Verzen*. Amsterdam 1941; Willem Kloos, *Verzen*. Amsterdam 1942.

⁹⁷⁸ Willem Kloos, *Verzen*. Amsterdam 1945; Willem Kloos, *Verzen*. Amsterdam 1948.

⁹⁷⁹ Willem Kloos, *Verzen*. 's-Gravenhage 1984.

⁹⁸⁰ Willem Kloos, *Verzen*. Bezorgd door P. Kralt, Amsterdam 1995. Zie over de uitgave van Kloos' verzen vooral Van Vliet 2003, p. 87-104.

⁹⁸¹ Cailliau, Gent 2013.

⁹⁸² Zie: Cailliau 2013, p. 104.

waarde meent Kralt, maar staan wel in de schaduw van Kloos' eerdere werk. Zijn formulering blijft helder en precies en wat hij aanpreekt, bestaat over het algemeen nog en wat hij afweest, is voor een belangrijk deel ook verdwenen.⁹⁸³ In de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw werd Kloos steeds breedspakiger en weidde hij eindeloos uit over zijn jongelingsjaren en vroegste jeugd wat uiteindelijk zou resulteren in Kloos' *Zelfportret*.⁹⁸⁴

⁹⁸³ Kralt 1985, p. 58-59.

⁹⁸⁴ Prick 1986.